
คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาพัฒนาสมุดบันทึกเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของโรงเรียนในเขตชนบทจังหวัดขอนแก่น ร่วมกับนักวิชาการจากหลายๆสาขาวิชาชีพ จัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่นขึ้น ได้ร่วมกันพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียน และศึกษาวิจัยควบคู่ไปด้วย การศึกษานี้เป็นกระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนา ที่ดำเนินการศึกษาตั้งแต่ การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการ วิเคราะห์ปัญหา การวางแผนพัฒนาสมุดบันทึก การดำเนินการส่งมอบสมุดบันทึก สะท้อนและประเมินผลการทดลองใช้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาและผู้ประสานโครงการซึ่งประกอบด้วย นางพรทิภา ตั้งใจตรง ผู้เป็นหัวหน้าแนวคิดนี้มาสู่เครือข่ายและประสานหาแหล่งทุนสนับสนุนให้การศึกษานี้ลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณคุณพรศรี ปัญญาพิยะกุล นายแพทย์ธนา ประมุขกุล คุณอนุกุล มโนชัย คุณนันทนา จันทวิลาศวงศ์ที่ร่วมเป็นวิทยากรในการติดตามและกระตุ้นเตือนให้ครูและนักเรียนเกิดการใช้สมุดบันทึกอย่างต่อเนื่อง และขอขอบคุณผู้ให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาที่มีมากมายจนไม่อาจขอบคุณได้อย่างทั่วถึง

คณะผู้วิจัย

เมษายน 2554

บทสรุปผู้บริหาร

จากการศึกษาการพัฒนาสมุดบันทึกเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาสมุดบันทึกเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในจังหวัดที่มีโรงเรียนที่เข้าร่วมการศึกษาครั้งนี้จำนวน 4 โรงเรียน ทั้งนี้ สามารถสรุปการดำเนินการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาบริบทของปัญหาและความต้องการการพัฒนา

สภาพการณ์การจัดการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนที่ศึกษาเป็นโรงเรียนนอกเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น เป็นโรงเรียนขนาดกลางในชนบท โรงเรียนขยายโอกาส และโรงเรียนขนาดเล็ก ผู้บริหารได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายตามที่กระทรวงกำหนดไว้ว่า นักเรียนจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ เก่ง ดี มีความสุขนั้นมีปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การขาดแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้ มาจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านครูผู้สอน ผู้ปกครอง และนักเรียน

ปัจจัยด้านครูผู้สอนนั้นพบว่า ครูยังมีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนและในจำนวนที่ครูมีน้อยนี้ยังพบว่า ครูหลายท่านมีเจตคติ ทัศนคติที่ดีในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ยังขาดเครื่องมือและทักษะในการที่จะช่วยเหลือให้นักเรียนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเก่ง ดี มีความสุข

ปัจจัยด้านผู้ปกครอง พบว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพรับจ้างและเป็นเกษตรกร บางคนต้องไปทำงานที่อื่นและปล่อยให้ลูกอยู่กับตายายหรือญาติ และเด็กนักเรียนส่วนหนึ่งก็ต้องไปช่วยพ่อแม่รับจ้างทำงานในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน เนื่องจากพ่อแม่เองจบการศึกษาไม่สูงนัก ส่วนใหญ่การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และต้องไปรับจ้างทำมาหาเลี้ยงชีพ ทำให้ผู้ปกครองไม่ค่อยมีโอกาสในการสอนหรือสนับสนุนด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเท่าที่ควร

ปัจจัยด้านตัวนักเรียน นักเรียนในโรงเรียนเครือข่ายนี้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดได้ หรือเรียกว่า นักเรียนมือสอง ซึ่งเด็กนักเรียนเหล่านี้ นอกจากผลการเรียนจะเป็นรองไม่เทียบเท่าเด็กในเมืองหรือไม่เก่งเท่านักเรียนในจังหวัดแล้ว ความสนใจในการใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมหรือแสวงหาแหล่งช่วยเหลือด้านการเรียนยังน้อย อีกทั้งยังขาดความมุ่งมั่น ขาดการเรียนรู้ใฝ่สัมฤทธิ์ ขาดการวางแผนเป้าหมายในชีวิต

เมื่อพิจารณาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ด้านการสร้างเป้าหมายในชีวิต ด้านการบริหารจัดการเวลาของตนเอง ด้านการจัดการระบบ ด้านการจัดลำดับความสำคัญ ด้านการสื่อสาร และด้านทักษะการเรียนรู้พบว่า การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนในแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง

การพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียน

จุดกำเนิดของสมุดบันทึกนักเรียน เริ่มต้นขึ้นเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา เป็นความพยายามของคุณแม่ ที่อยากจะให้ลูกๆ รู้จักการใช้เวลาในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเรียน การทำงาน การทำกิจกรรมประจำวันและการแบ่งปันเวลาให้กับครอบครัว ในความตั้งใจอีกส่วนหนึ่งเหล่าคุณแม่ก็ฝันและอยากให้เด็กไทย ครู และผู้ปกครองทั่วไป ได้มีโอกาสใช้สมุด Student Planner เช่นกัน

ความใฝ่ฝันยาวนานเริ่มเป็นจริงจัง เมื่อได้ประสานความร่วมมือไปยังผู้อำนวยการโรงเรียนต่างๆ เพื่อประชุมเสนอแนวความคิดในการจัดทำสมุดบันทึกนักเรียน หรือ Student Planner แก่ครูและผู้บริหารที่สนใจ หลายโรงเรียนมีความสนใจที่จะร่วมจัดทำสมุดบันทึกนักเรียนขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือของนักเรียนให้เกิดการฝึกฝนทักษะทั้งการเขียน การอ่าน การจดบันทึก การวางแผนแบบแผนในการเรียน การวางแผนเป้าหมายในชีวิต แม้จะขาดงบประมาณในการจัดทำสมุดบันทึกนักเรียนแต่ก็ได้ขอสนับสนุนจากภาคเอกชน บุคคลต่างๆ เพื่อนำมาสนับสนุนการทำสมุดบันทึกนักเรียน ค่าดำเนินการจัดประชุมจัดกิจกรรม และ ติดตามผลการดำเนินงานต่างๆ

เนื้อหา สารในสมุดบันทึกนักเรียน ประกอบไปด้วย 3 ส่วนได้แก่

ส่วนประกอบที่ 1 เนื้อหาด้านหน้า ได้แก่ ข้อมูลของโรงเรียน ใช้บันทึกชื่อ-คำขวัญโรงเรียน และชื่อชั้น ชื่อครูประจำชั้นของนักเรียนข้อมูลประจำตัว ใช้บันทึกข้อมูลประจำตัวของนักเรียน ข้อเสนอแนะในการใช้สมุดบันทึก กลเม็ดการเรียนรู้ดี เรียนเก่ง เรียนสนุก แนะนำวิธีการกำหนดเป้าหมาย การเรียนโดยใช้วิธี สู่ จิ ปรุ ลิ และแนะนำกลเม็ดในการเรียนรู้

ส่วนประกอบที่ 2 จะเป็นปฏิทินการเรียน แบ่งเป็น 2 ภาคเรียน คือภาคเรียนที่ 1 และภาคเรียนที่ 2 ประกอบด้วย ปฏิทินวันหยุดราชการและวันสำคัญ ระบุนวันหยุดราชการและวันสำคัญต่างๆในแต่ละเดือน ตารางเรียน ใช้จัดเวลาเรียนในหนึ่งสัปดาห์ ตารางเป้าหมายรายวิชา เป็นตารางที่ให้นักเรียนได้บันทึกการตั้งเป้าหมายของการเรียนในแต่ละวิชา และใช้ในการติดตามผลการเรียน โดยให้บันทึกผลคะแนนของการสอบ และคะแนนของงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย ตารางปฏิทินรายเดือน-ตารางช่องวันในหนึ่งเดือน (ระบุนวันหยุดราชการ/วันสำคัญ) ในส่วนนี้จะสอดแทรกสาระต่างๆ เช่น มงคลชีวิต ๓๘ ข้อคิดข้อแนะนำดี ๆ มุมสาระรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่องบันทึกสื่อสารครู ช่องบันทึกสื่อสารผู้ปกครอง บันทึกทำดี ใช้บันทึกเมื่อทำสิ่งดีต่อตนเองและต่อส่วนรวมซึ่งจะมีให้บันทึกในทุกเดือน สรุปผลการเรียนประจำภาค ใช้บันทึกคะแนน เกรด ที่ได้ของวิชาทั้งหมดที่เรียนในภาคการศึกษา

สารบัญส่วนประกอบที่ 3 เนื้อหาด้านท้ายเล่ม เป็น เว็บไซต์ที่น่าสนใจ เว็บไซต์ที่มีเนื้อหาด้านภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เว็บไซต์ทางวิชาการอื่นๆและแนะนำทุนการศึกษา ข้อควรระวังในการใช้อินเทอร์เน็ต แนะนำข้อที่ควรหลีกเลี่ยงและข้อควรปฏิบัติในการใช้อินเทอร์เน็ต บันทึกข้อมูลเพื่อน ๆ ใช้บันทึก ชื่อ ที่อยู่ โทรศัพท์ อีเมลล์ของเพื่อน หรือคนรู้จัก

ซึ่งนอกเหนือจากการจัดทำสมุดบันทึกนักเรียนเพื่อใช้สำหรับนักเรียนในการจดบันทึกแล้ว ทางคณะผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือคู่ ประกอบการใช้สมุดบันทึก เพื่อให้ครูประจำชั้นได้เข้าใจวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้สมุดบันทึกให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การส่งมอบและติดตามการใช้สมุดบันทึกนักเรียน

ใช้วิธีการสื่อสารผ่านผู้บริหารและตัวแทนครูในการทำความเข้าใจกับวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนให้ใช้สมุดบันทึกให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หลังจากได้ส่งมอบสมุดบันทึกให้แก่นักเรียนตามโรงเรียนต่างๆไปใช้จำนวน 860 เล่ม ทางคณะทำงานวิจัยภายนอกได้จัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินงาน อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้คุณครูและนักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการจดบันทึกและเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้น ในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนแกนนำที่เป็นตัวแทนของแต่ละโรงเรียนจำนวน 53 คน ส่วนที่ 2 การจัดประชุมเสวนาคุณครูประจำชั้น ของแต่ละโรงเรียน มีครูเข้าร่วมประชุมจำนวน 45 คน ซึ่งในการจัดประชุมครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า มีนักเรียนยังใช้ประโยชน์จากสมุดบันทึกนักเรียนไม่คุ้มค่า กล่าวคือ ส่วนใหญ่ ยังมีการจดบันทึกไม่เป็นประจำทุกวัน อ่านข้อมูลหรือเนื้อหาเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น และพบว่า ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้สมุดบันทึกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

และประเมินผลหลังการทดลองใช้ในระยะเวลา 1 ปีการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการใช้สมุดบันทึกนักเรียนจำนวน 715 คนจากจำนวนนักเรียนที่ใช้จำนวน 860 คน จาก 4 โรงเรียนพบว่า ด้านการบันทึกกิจกรรมที่จะต้องทำในสมุดบันทึกบ้างหรือไม่ ส่วนใหญ่นักเรียนมีการบันทึก 1 -2 ครั้งต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 45.45 และมีจำนวน 149 คนคิดเป็นร้อยละ 20.84 ที่ไม่เคยบันทึกเลย ด้านการอ่านข้อแนะนำในสมุดบันทึก ส่วนใหญ่อ่านได้ 2- 4 หน้า ร้อยละ 34.13 อ่านจบทั้งเล่ม ร้อยละ 25.45 อ่านได้ 5 – 8 หน้า ร้อยละ 23.22 และอ่านจบเพียงหน้าแรก ร้อยละ 17.20 ด้านการบันทึกในตารางและช่องต่างๆพบว่า ส่วนใหญ่ บันทึกข้อมูลประจำตัว ร้อยละ 61.26 บันทึกตารางเรียนร้อยละ 60.98 บันทึกเป้าหมายรายวิชา ร้อยละ 47.27 บันทึกทำดี ร้อยละ 41.40 ความคิดเห็นต่อประโยชน์ของสมุดบันทึก ส่วนใหญ่เห็นว่ามี

ประโยชน์มาก ร้อยละ 55.38 มีประโยชน์ปานกลางร้อยละ 33.85 มีประโยชน์เล็กน้อย ร้อยละ 8.25 ไม่มีประโยชน์เลยจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 2.52

ด้านคะแนนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนภายหลังจากพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียนและนำมาให้นักเรียนได้ทดลองใช้ พบว่า ภายหลังจากทดลองใช้สมุดบันทึกนักเรียนครบ 1 ปีการศึกษา ค่าเฉลี่ยของคะแนนทักษะการจัดการเรียนรู้ในด้านต่างๆได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ด้านการสร้างเป้าหมายในชีวิต ด้านการบริหารจัดการเวลา ด้านการจัดการระบบ ด้านการจัดลำดับความสำคัญ ด้านการสื่อสาร ด้านทักษะการเรียนรู้ มีค่าคะแนนสูงมากกว่าก่อนการใช้สมุดบันทึกนักเรียนในทุกๆด้าน โดยหลังการใช้สมุดบันทึกนักเรียนมีค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.73, 2.81, 2.60, 2.60, 2.51, 2.64, 2.78 ตามลำดับ และคะแนนรวมในทุกๆด้าน เท่ากับ 2.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73, 0.76, 0.72, 0.77, 0.78, 0.78 ตามลำดับ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวม เท่ากับ 0.69 ส่วนคะแนนก่อนการใช้สมุดบันทึกนักเรียน มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.47, 2.60, 2.49, 2.38, 2.29, 2.40, 2.55 ตามลำดับ และคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 2.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66, 0.63, 0.61, 0.62, 0.71, 0.70, 0.61 ตามลำดับ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวม เท่ากับ 0.61 เมื่อเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยของคะแนนทักษะการเรียนรู้ ระหว่างก่อนและหลังทดลองใช้สมุดบันทึกนักเรียน 1 ปีการศึกษา พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการใช้สมุดบันทึกสูงกว่าก่อนการใช้สมุดบันทึกนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01

การสะท้อนบทเรียน

การพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียนเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือให้นักเรียนเกิดการจัดการเรียนรู้ของตนเองในครั้งนี้ ถึงแม้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนการใช้สมุดบันทึกนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยังไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ของตนเองให้อยู่ในระดับที่สูงได้ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการได้แก่

ประการที่ 1 การสร้างการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน และผู้ปกครองในการจัดทำสมุดบันทึกนักเรียน ในการพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียนครั้งนี้เป็นความร่วมมือของครูและคณะผู้วิจัยเท่านั้น ส่วนผู้ที่ใช้สมุดบันทึกยังไม่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น นักเรียนจึงอาจรู้สึกว่าเขาถูกบังคับให้ใช้ และไม่สนใจที่จะใช้เท่าที่ควร จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่เห็นความสำคัญและสามารถที่จะใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

ประการที่ 2 กระบวนการส่งมอบสมุดบันทึกนักเรียน ขาดการชี้แจงให้นักเรียน ครู และผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญของการใช้สมุดบันทึกนักเรียน ครูประจำชั้นบางท่าน ยังรับรู้ว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน หรือแม้แต่ผู้ที่เห็นความสำคัญเมื่อมีภาระงานมากก็จะไม่ได้กระตุ้นเด็กนักเรียนให้ใช้อย่างต่อเนื่อง

ประกาศที่ 3 การติดตามกระตุ้นเตือน ยังทำได้ในวงจำกัด คือ ตัวแทนของนักเรียนบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้ติดตามกระตุ้นเตือนให้เด็กนักเรียนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการใช้สมุดบันทึก เนื่องจากคณะผู้วิจัยไม่มีงบประมาณเพียงพอในการจัดกิจกรรมติดตามและกระตุ้นเตือน

บทสรุปของการพัฒนา

ในการพัฒนาสมุดบันทึกนักเรียนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน คณะผู้วิจัยดำเนินการพัฒนาและทดลองใช้ในกลุ่มของโรงเรียนที่สมัครใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเท่านั้น และเนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณ การสร้างการมีส่วนร่วม ช่วงระยะเวลาที่จำกัดที่จะต้องศึกษาและพัฒนาให้ทันใช้ในปีการศึกษานั้นๆ จึงทำให้ นักเรียนอาจจะใช้ประโยชน์จากสมุดบันทึกนักเรียนไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตาม จากการติดตามประเมินผล พบว่า นักเรียนและครูส่วนใหญ่ยังมองเห็นประโยชน์จากการมีสมุดบันทึกนักเรียนที่จัดทำขึ้น จึงถือเป็นโอกาสในการพัฒนาจัดทำในครั้งต่อไป เพื่อที่จะได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ถือเป็นทักษะที่พัฒนาได้ และทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขึ้นได้ เช่น การรู้จักสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของตนเอง การสร้างเป้าหมายในชีวิต การรู้จักจัดการกับตารางชีวิตของตนเอง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดทำสมุดบันทึกนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองต่อไป
2. ในการจัดทำสมุดบันทึก ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การกำหนดเนื้อหาตามที่เด็กนักเรียน ซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นมีความสนใจ เช่น การประกวดทำปกสมุดบันทึก การตั้งชื่อ การสอบถามถึงหัวข้อที่สนใจ จะช่วยให้เด็กนักเรียนเกิดความสนใจและเห็นความสำคัญของสมุดบันทึกนักเรียนมากขึ้นและส่งผลให้นักเรียนใช้สมุดบันทึกอย่างคุ้มค่ามากขึ้น